

NOVA ČITANJA

ure — urne vremena

dragan velikić

Povodom knjige Stanislava Michala »Satovi« objavljene prošle godine u izdanju »Nakladnog zavoda Znanje« iz Zagreba, a u prevodu Zvonimira Vistričke koji je napisao dodatak o razvoju urarstva u jugoslovenskim zemljama

»Ja sam oduvek bio od onih koji su voleli da čitaju knjige u čiju autentičnost ne sumnjaju, u čiju istinitost verujem. Nаравно, то је већ Tolstoj znao. И он је гледао у француске модне часописе као да облачију Ану Karenjinu... Ја не би био у стању да обућем ту узгредну, споредну јунакинju коју сусреће Е.С. у возу из Peščanika, да нисам завирio у опис mode, ratne, у то време у Madarskoj.«

Navedeni odlomak pripada magu reči, Danilu Kišu, који је и у интервjuima градију своју поетику, а та је поетика заснована и на дару да се »дубриштима« biblioteke открије knjiga од које се прави literatura. Понекад knjiga pronade svog читаoca. Budуći da pripadam generaciji pisaca koja је у Danilu Kišu prepoznaла svoju светску бастину, а која i pored образovanja i читалачке страсти успева да остане доволно životna (ili rasna) kako bi to rekli naši književni alhemičari koji верују да је дар увек од давала, a svaku lucidnost doživljavaju као perverziju), razumljivo је да se »hranim« literaturom. A moj svakodnevni meni sadrži mnogo više priroga iz области koje nisu baš bliske književnosti. Verujem да је за писца понекад далеко подстичајније да чита i prelistava kalendare, проспекте, vodiče, kataloge, enciklopedije, telefonske imenike i herbarijume. Književna radionica подсећа на складиште, a kreacija se sastoji u начину pretraživanja tog складишта. Jednom sam već rekao da je talog iz kojeg svaki pisac gradi svoj literarni свет jedinstven i neponovljiv kao otisak prsta. Rad na rukopisu подразумева podizanje »studija« где ће se culne senzacije oslobadati taloga. A само понекад, на dnu si-ta, u mulju, blesne grumeničić zlatista.

Prelistavajući knjigu inž. Stanislava Michala, Čeha, који је svakako autoritet за област urarstva, нашао сам i zanimljive priče чије могуће verzije pripadaju zanatu писца, a ne časnovničara. Knjiga Satovi, која u podnaslovu

јеме. Autor knjige u kratkom uvodu iznosi pojам времена u kontekstu velikih filozofskih sistema. Затим, njegova pažnja se prenosi na satove који od давнине služe u pokušaju stvaranja medi. Prvo poglavje se бavi kalendarijima, где су sa enciklopedijskom preciznošću opisani Sunčevi, Mesečevi, Lunisolarni i mnogi drugi kalendari. У другом poglavljiju Stanislav Michal opisuje mehanizme који mere време. Citava priča počinje Sorellovom rekonstrukcijom objekta Stonehenge u Velikoj Britaniji. Knjiga Satovi obiluje fotografijama i crtežima čudesnih naprava, ту су i crteži mehanizama razumljivi samo stručnjacima.

Medutim, da bi se stiglo do mehanizama који svojom raskošu i tajanstvenom mehanikom impresioniraju i laika, sve je počelo veoma dawno, sa obeliskom — gnomonom sa skalom na zemlji који представља први sunčani sat који je vreme merio помоћу dužine bačene senke. Hiljadugodišnji razvoj sunčanih satova prethodili mehaničkim napravama. Fotografije sunčanih satova sa brojčanicom deluju impresivno. Listajući Satove Stanislava Michala tragao sam za tvorcima tih mehaničkih naprava. U odeljku о satovima na vodu, који су пружали могућност да se veoma uspešno razviju mehanički elementi, tako да су прimerci satova na vodu istovremeno i dela visoke umetničke vrednosti i originalne funkcionalnosti налазим i slediće rečenice: »U primjere te vrste spadaju neosporno brončane водне ure izradene od 799. do 807. године које је poslao kalif Harun-al-Rašid кralju Karlu Velikom. Уре с bogatим оријенталним украсима имале су бројчаник i сваки sat označавао akustičним udarcem kugle od kovine, која је падала унутар ure na ukrašenu mrežu. У подне се на урама отварао zaslon i projahali су vitezovi.« Svakako, da bi se priča o putanji vitezova nastavila nije potrebno poznavati urarstvo.

Mnogi evropski gradovi су на проћeljima svojih gradskih većnica имали satove чија mehanika је у одредени час уз музiku izvodila pravo lutkarsko pozorište. Сећам се да сам као дете jedan takav prizor video u jednom bavarskom gradiću. Poseban deo оve knjige pripada opisima кineskih vodenih satova. Crteži i šeme urarskih naprava ne sprečавaju читаoca da odluta u predele где zakoni fizike ne postoje. А да би се тамо odlutalo pogodniji су можда peščani satovi који нам као svoju meru nude finu prašinu iz које smo потекли i којој смо se vratiti.

»Ironija je sudbine što upravo velika открића, i pronalasci често губе имена svojih duhovnih očeva. Нити код mehaničkih ura ne vrijedi iznimka. Najstarija nepotvrđena izvešća о mehaničkim urama биле су неjasne напомене из 10. stoljeća. Pronalazak је pripisivan папи Silvestru II (999–1003), који се као обићни redovnik Gerbert iz Aurillac (950–1003) u vrijeme svog studija na jednom mogao upoznati s principima rada raznih arapskih astronomskih instrumenata, ponajviše s vodnim urama... Da Gerbertovo првенство u pronalasku mehaničkih ura nije mnogo vjerojatno potvrđuje i to što ni u jednom kasnijem izvoru nema напомена о неком тко bi Berbertovu zamisao — која очito u tadašnje doba zbog svog velikog значења не bi пала u zaborav — nakon njegove smrti dalje razvijao.

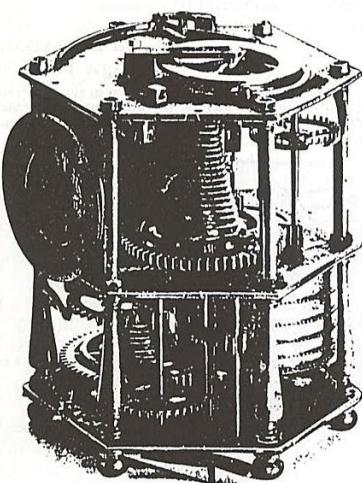
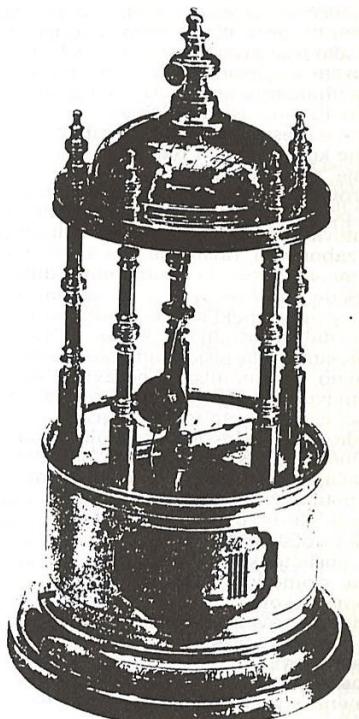
Prema drugo, mnogo godina mladoj вијesti о mehaničkim urama, susрећемо се с njima i u Dantovoj »Božanstvenoj komediji.«

U dubini времена sve je nepouzdano, па i tvorac mehaničkih часописа, ipak, за маštu читаoca nije bez значаја да i у Dantovoj Božanstvenoj komediji nude činjenice о urarstvu. Поглавље са mehaničkim satovima обилује crtežима где појављивање нове opruge usavršava mehanizam који откуcajima круни време. Među најlepšim primercima mehaničkih satova

svakako су stoni renesansni часописи из 16. века.

Stanislav Michal говори i о zidnim satovima, o teškoj mehaničici satova na tornjevima градова širom Engleske, Nizozemske, Nemačke, Češke i Švajcarske. Историјски događaji u Европи често су итекако uticali на развој ili pad часописничарског заната. Ipak, u svetu činjenica постоje јудне coincidenције. Тако у odeljku о urarstvu u jugoslovenskim zemljama налазимо podatak da se »javna градска ура први пут спомиње u Dubrovniku 1389. године«, што као бројка nije bez значаја за jedno carstvo koje se posle te 1389. godine preseljava u nebo.

»Na jugoistoku Европе, kuda se prostiralo Turško Carstvo, владали су i тurski zakoni i običaji. Tu su u većim mjestima izgradene tzv. sahat-kule... Turci su takve sahat-kule gradili prema uzoru на romanice zvonike u srednjoj Evropi i Italiji.« U odeljku о razvoju часописничарског заната u Jugoslaviji, који je sačinio prevodilac inž. Zvonimir Vistrička, помиње se i podatak da je izvesni monah Lazar из Србије

glasi od gnomona do atomskog sata snabdeva je brojnim fotografijama i crtežima, i jedna od prvih asocijacija beše pesak — proticanje времена, a zatim, само korak me delio od Peščanika Danila Kiša. Zapravo, то se dogodilo kada sam na kraju knjige ugledao dug indeks imena, precizan popis urara i urarskih preduzeća kod nas koji je sačinio prevodilac inž. Zvonimir Vistrička.

Satovi Stanislava Michala se otvaraju rečenicom: »Povijest našega planeta povezuje zadržanički nematerijalni i neuništivi okov — vri-

prilikom dolaska u Rusiju 1404. године izradio veliki sat с mehanizmom за toranje Kneževa dvora u Кремљу.

Knjiga Satovi se završava indeksom urara i urarskih preduzeća, где u nizu nalazimo imena širom Европе. I prepušteni grafici slova, i još više zvuku који nose imena, otkrivamo Paskoja Balletina из Dubrovnika који је umro 1791. године, или Ljubljancanina Josipa Bardorfera, или Leopolda Atzingeru из Pančeva koga istorija помиње само 1855. године. Zagledan u ta imena чије животе могу само да izmišljam, dozivam u sluh tihе откуцаје ура са којима су живот proveli. Monoton rad satinskih mehanizama polako ih je preveo iz jednog sveta u onaj drugi, тамо где се не čuju zvонци udarci zidnih ura, где ni senka obeliska ne meri nešto čega ne-ma.

У већnosti satovi ne postoje. Ni pesak ne cu-ri, već zgusnut traje, као peščanik.